

ki. A szoftverértékelést néhány programnyelv és operációs rendszer, valamint a kompatibilitás szintjeinek bemutatása segíti elő.

A mikroszámítógépek alkalmazási területei közül könyvünk a szövegfeldolgozással, a vezetési, döntés-előkészítési és ellenőrzési munkát segítő táblázatkereséssel, az információátvitel és -keresés céljaira használható programokkal, az előbbieket funkcióit együttesen nyújtó integrált programcsomagokkal, illetve azok alkalmazási lehetőségeivel és módjaival foglalkozik. Külön fejezetet szentel a könyvtári rendszereknek. Ezek az állománygyarapodás, a katalogizálás és a kölcsönzés-nyilvántartás feladatainak megoldására használhatók vagy önálló célprogramokkal, vagy az integrált program segítségével.

E fejezetekben nemcsak az alkalmazási területek sajátágaival köthetünk ismeretséget, hanem néhány meghatározó programtermékkel is. A szerző részletesebben tárgyalja a szövegszerkesztő *Wordstar*-t, a táblázatkezelő *Visicalc*-ot, *Multiplan*-t és *Lotus 1-2-3*-at, az információátvitel és -kereső *Datafax*-ot, *Superdoc Star*-t és *dBase III*-at, valamint néhány integrált programot.

A mikroszámítógépek intelligens terminálként az online információszolgáltató hálózatokhoz is hozzákapszolhatók. Az egyszerű – mondhatjuk így is –, a "buta" terminállal szemben a mikroszámítógép az információkeresés segédeszközeként számos többlétszolgáltatást nyújthat a kívánt adatbázis automatikus felhívásától a keresőkérdések előzetes megszerkesztésén és tárolásán át a találati halmazok tárolásáig és továbbfeldolgozásáig. Könyvünkben ezért indokolt a táv-adatfeldolgozáshoz és az online szolgáltatások igénybevételéhez szolgáló alapok bemutatása.

A terjedelméhez képest nagyon informatív művet a fontosabb mikroszámítógépeket bemutató függelék és gazdag irodalomjegyzék teszi teljessé.

Hasonlóan átfogó magyar nyelvű munkával e téren még nem találkoztunk. A könyv céljának, az alkalmazási lehetőségek nagyvonalú bemutatásának megfelelően általában nem megy a részletekbe. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a tárgyalás mélysége nem egészen egyenletes. Egyes programok ismertetésében a kelletténél jobban "merül el" (például a *Superdoc* esetében), másokéban a kívánatosnál is nagyvonalúbb (ez a helyzet a könyvtári rendszereknél). A kiválasztott szemléltető példák rendszerint jók, tipikusak, mégha az Apple számítógépre írt programok aránya valamelyest túlteng is. Erre azért sem lett volna szükség, mivel a hazai mikroszámítógép-parkban e márka alig fordul elő. Szerencsésebb lett volna, ha az integrált programcsomagokat a Jane helyett más példán mutatja be a szerző.

A könyvet ábrák, illetve a képernyőről készült fényképek illusztrálják. Ez utóbbiak ugyan hitelesen mutatnák be a programok szolgáltatásait, csakhogy legtöbbjükön a képernyőre írt szöveg olvashatatlan. Ez – persze – nem szerzői hiba.

Észrevételeink mit sem vonnak le e kétségtelenül úttörő mű értékeiből. Ellenkezőleg: Vásárhelyi könyvét az információs munka minden rendű és rangú részesének jó szívvel ajánlhatjuk.

Brückner Huba
(Computerworld Informatika Kft.)

Az online kutatások során feltárt szabadalmi információk felhasználási lehetőségei

Egy feltaláló számára a szabadalmaztatáshoz szükséges találmányi bejelentés elkészítéséhez elengedhetetlenül szükséges a találmánya tárgyát képező szakirodalom legszélesebb körű ismerete. A szakirodalom ismerete természetesen magában foglalja a tárgykörbe tartozó szakkönyvek, folyóiratcikkek, konferencia-előadások lehető legteljesebb ismerete mellett a vonatkozó szabadalmi leírások feltárását is. A legfrissebb műszaki információkat ugyanis kétségtelenül a szabadalmi leírások tartalmazzák. A szakirodalom alapos feltárása azért nélkülöz-

hetetlen, mert a különböző országokban érvényes szabadalmi törvények általában a szabadalmazthatóság kritériumaként a találmány haladó voltát és abszolút újdonságát szabják meg. Egy találmány újdonságát pedig mi sem bizonyítja jobban, mint ha az adott szakterület eredményeivel (a szak- és szabadalmi irodalommal) összehasonlítva újnak bizonyul.

Egy adott tárgykörbe tartozó szabadalmak feltárása nem kis feladat. Az Egyesült Nemzetek Szervezete 135 tagállama közül 97-ben (1986-os adat) létezik a szabadalom intézményrendszere. Nem lehet,

de nem is szükséges azonban valamennyi ország által publikált szabadalmi dokumentumokat át tanulmányozni, többek között azért sem, mert a találmányok jelentős részét nemcsak egy dokumentum írja le, vagyis ugyanazon találmányra több szabadalmi leírás (ún. ekvivalens szabadalom) is létezik. Ezek csak annyiban térnek el egymástól, hogy különböző országokban adták meg őket. Egy találmányra a különböző országokban publikált szabadalmi dokumentumok összessége az ún. szabadalomcsalád. Ennek megvilágítására szeretnék egy kis kitérőt tenni, és némi iparjogvédelmi magyarázattal szolgálni.

Az iparilag fejlett országok 1883-ban Párizsban összehívtak egy konferenciát, amelynek az volt a célja, hogy az ipari tulajdon oltalmával kapcsolatban egyezményt hozzanak létre. A konferencia eredményeképpen alkották meg az ipari tulajdon oltalmáról intézkedő egyezményt, és ennek alkalmazására létrejött az ún. *Párizsi Unió*. Az egyezmény előírja, hogy az unióhoz csatlakozott bármely állam polgára az unió bármely államában a szabadalmi oltalom elnyeréséért bejelentést tehet, és ezt a bejelentést úgy kell tekinteni, mintha az adott állam saját polgára nyújtotta volna be. Továbbá, ha a hazai bejelentés után egy éven belül az adott találmányt szabadalmaztatásra bármely, az unióhoz tartozó országba bejelenti, annak újdonságvizsgálatát (haladó voltának és újdonságának vizsgálatát) a hazai bejelentés időpontjáig kell elvégezni. A hazai bejelentés dátuma az ún. *elsőbbségi* (prioritási) dátum; ettől az időponttól élvez jogi oltalmat a találmány. Ha tehát az adott találmányt az unió különböző államaiban bejelentik szabadalmaztatásra, annyi szabadalmat engedélyezhetnek, amennyi a bejelentések száma. Tegyük fel például, hogy hazánk egyik vállalata az Országos Találmányi Hivatalnál 1986. november 1-jén benyújtott egy találmányi bejelentést. A szabadalomengedélyeztetési kérelemhez csatolt találmányi leírás tartalmazza a tárgykör szakterületének legújabb eredményeit, továbbá azt, hogy ehhez képest az adott találmány milyen újdonságot tartalmaz. Ha a bejelentő úgy véli, hogy a szabadalmaztatni kívánt eljárás alapján gyártott termék exportálható, akkor az Unió Egyezménye alapján célszerű bejelenteni a találmányt néhány külföldi országban is. A külföldön tett bejelentések alapján közzétett leírások, ill. engedélyezett szabadalmak a hazai közzétett bejelentéssel, ill. szabadalommal együtt alkotnak egy szabadalomcsaládot, amelynek egyes tagjai általában műszakilag egyenértékűek. Ezeknek a szabadalmi dokumentumoknak fontos jellemzői az azonos *elsőbbségi szám*, ország és dátum, az azonos bejelentő(k) és feltaláló(k). Az egyetlen találmány alapján bejelentett és megadott külföldi szabadalmak száma

elvileg 97 is lehet, de a bejelentések, így a szabadalmak számának is határt szab a célszerűség. A szabadalomcsaládok általában nem szoktak 10–15 szabadalomnál több tagból állni. Az Európai Gazdasági Közösség által 1973-ban létrehozott, Münchenben működő *Európa Szabadalmi Hivatalhoz* benyújtott szabadalomengedélyezési kérelmek alapján ún. Európa-szabadalmat a következő országokra lehet kapni: Ausztria, Belgium, Franciaország, Hollandia, Liechtenstein, Luxemburg, Nagy-Britannia, Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Svájc és Svédország. Az ilyen Európa-szabadalmak nyilván csökkentik az egy szabadalomcsaládba tartozó szabadalmak számát.

A szabadalmi leírások felhasználási lehetőségei kibővíthetők. A nagyszámítógépes szolgáltatóközpontok, mint pl. a Dialog, SDC, STN adatbázisaiban végzett online szakirodalom kutatása eredményeként kapott találatok között gyakran találkozhatunk szabadalmakra vonatkozó rekordokkal. A szakirodalmi adatbázisok mellett léteznek kizárólag a szabadalmakat feldolgozó adatbázisok. Például az SDC-Orbit rendszeren elérhető szabadalmi adatbázisok: a CLAIMS (USA-szabadalmak), a JAPITO (japán szabadalmak), az USPA (USA-szabadalmak) és a WPÍ (World Patent Index, a Derwent cég által készített adatbázis, amely 28 ország és a két nemzetközi szabadalmi szervezet szabadalmi dokumentumait dolgozza fel). A szabadalmi dokumentumokra vonatkozó rekordok alapinformációként a következő bibliográfiai adatokat tartalmazzák:

- ◆ a szabadalmi dokumentum címe,
- ◆ a szabadalmas(ok) neve(i),
- ◆ a feltaláló(k) neve(i),
- ◆ a szabadalmi dokumentum száma és publikálásának dátuma,
- ◆ a bejelentés száma és dátuma,
- ◆ az elsőbbségi adatok: az első bejelentés száma, országa és dátuma.

Ezek az adatok kívül a rekordokból meg lehet állapítani, hogy milyen nyelven készült a leírás, található továbbá egy rövid tartalmi kivonat, valamint a visszakeresést elősegítő tárgyszómező, osztályozási jelzetek, speciális kódok (WPI).

Ha a szabadalmi leírásban megtestesülő műszaki információt a bejelentésre szánt találmány elkészítéséhez kívánjuk felhasználni, akkor egy-egy szabadalomcsaládból elegendő egyetlen dokumentum feltárása, mivel a többi ezzel műszakilag általában megegyezik. A szabadalomcsaládok keresésének lehetősége az információs szakemberek és felhasználók számára lehetővé teszi olyan megoldások alkalmazását is, amelyek gyorsabbá és egyszerűbbé tehetik a kutatók munkáját is. A szabadalomcsaládba tartozás eldöntéséhez elegendő az elsőbbségi adatok ismerete.

A *Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO)* kezdeményezésére 1972-ben megalakult az *INPADOC* nevű, bécsi székhelyű nemzetközi szabadalmi dokumentációs központ (International Patent Documentation Center), amelynek feladata a WIPO-hoz tartozó tagállamok szabadalmi hivatalai, valamint két nemzetközi szabadalmi szervezet (Európa Szabadalmi Hivatal és a WIPO Nemzetközi Irodája) által kiadott szabadalmi dokumentumok számítógépes nyilvántartása, különböző kiadványok készítése, valamint online szabadalmi információszolgáltatás. Az INPADOC online elérhető adatbázisa 53 nemzeti szabadalmi hivatal és a két nemzetközi szabadalmi szervezet által kiadott szabadalmi dokumentumok adataira alapozva a szabadalomcsaládok kutatását is lehetővé teszi, egy közös listán sorolva fel egy adott találmányra a különböző szabadalmi hivatalok által kiadott szabadalmi dokumentumok lajstromszámát és néhány országra a szabadalom jogállását is (pl. a szabadalom megszűnése). Az INPADOC adatbázis például a Pergamon InfoLine szolgáltatóközponton is elérhető. Az előzőekben ismertetett szabadalomcsalád-kutatás mellett itt a Nemzetközi Szabadalmi Osztályozás alapján tárgy szerinti kutatás is lehetséges 1970-től. A szabadalomcsaládok – sajnos lényegesen kevesebb országra vonatkozóan – a WPI adatbázisból is lekérdezhetők.

A szabadalomcsalád ismerete a legkülönbözőbb kérdések eldöntését szolgálhatja, így például a szabadalmak ütközésének vagy eltérő voltának megállapítását. A szabadalomcsalád-keresés egy másik célja, hogy megkeressük egy általunk már ismert

szabadalom egy olyan országbeli ekvivalensét, amelynek nyelve jobban érthető számunkra, vagy amelynek a teljes leírásához könnyebben hozzá tudunk férni. Így például egy online szabadalomkutatás során az egyik találati rekord a Hoechst AG egy japánban bejelentett és JP (Kokai) 50-160424 számon nyilvánosságra hozott találmányára vonatkozott. Tekintettel arra, hogy a bejelentést 1975-ben tették közzé Japánban, föltételezhető, hogy az NSZK-beli eredeti bejelentés legfeljebb 1973–74-ben történt meg. Ezek alapján tehát föltételezhető, hogy az eredeti bejelentést is nyilvánosságra hozták az NSZK-ban. Ha a birtokunkban lévő japán közzétételi számot a Derwent WPI adatbázisból lekérdezzük, a találati rekord tartalmazni fogja a szabadalomcsaládot is. Azt fogjuk tapasztalni, hogy a DE 2342229 lajstromszámú NSZK-beli ekvivalens mellett szerepel a HU T013080-as teljes vizsgálatú magyar közzétételi szám is. Ennek alapján a magyar szabadalom lajstromszáma a Szabadalmi Közlönyből némi utánajárással megállapítható. Ezzel az egy lekérdezéssel a japán szabadalmi leírás helyett egy magyar nyelvű leírást adhatunk a felhasználó kezébe, lényegesen megkönnyítve a munkáját.

Ezek a lehetőségek segítenek abban, hogy a feltárt szabadalmakat, illetve a kutatók részéről jelentkező igényeket az online közvetítők célszerűbb módon tudják szolgáltatni, illetve kielégíteni.

Szujó Imre

(Észak-magyarországi Vegyiművek)

A közvetlen felhasználók által végzett keresések a könyvtárosok számának növekedését eredményezhetik

Ha a felhasználók ráébrednek arra, hogy az online keresés milyen költséges és milyen nehéz, értékelni fogják az információközvetítő szakember segítségét.

Mindenesetre növekedni fog azoknak a száma, akik tapasztalt információközvetítő szakemberektől várják jártasságuk növekedését.

A kezdő információkeresőknek három fő problémával kell szembenéznük: ismerhetik a terület szakirodalmát, de a könyvtárosoknak az adott területen való eligazodást segítő eszközeivel nincsenek tisztában; elfelejtik a parancsok sorrendjét és a parancsnyelvek előírásait, mivel nem gyakran végzik a keresést, s kereséseik általában 50%-kal hosszabbak, mint a tapasztalt információkeresőké.

Bár az előfeldolgozó (front-end) rendszerek segíthetik a kezdőt a keresésben, még nem eléggé kifi-

nomultak ahhoz, hogy helyettesítsék az információközvetítő szakembert. E rendszereket bárki használhatja, de a keresés eredményei valószínűleg nem lesznek optimálisak. A hatékony kereséshez arra van szükség, hogy a felhasználó jól ismerje az adatbázisokat, és tudja azokat kezelni; azaz gyakorlatra van szükség. Sajnálatos módon a közvetlen felhasználók gyakran elégedettek saját keresésük eredményeivel annak ellenére, hogy azok nem megfelelőek szakmai szempontból.

Mindezt az *Amerikai Könyvtárosok Szövetségének 1985. évi konferenciáján* mondta el *Donald Case*, aki egyúttal bemutatta az USA Energetikai Minisztériumában végrehajtásra kerülő OAK (Online Access to Knowledge = az ismeretekhez való online hozzáférés) projekteket. A projekt a közvetlen felhasználóval való kapcsolat jövőbe mutató formája: az is-